HÖGSTA DOMSTOLENS
DOM

meddelad i Stockholm den 18 juli 2025

Mål nr
B 297-24

PARTER

Klagande

Y.Z.

Ombud och offentlig försvarare: Advokat P.H.

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Koppleri

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2023-12-13 i mål B 8294-22

_____

Besöksadress
Riddarhustorget 8

Telefon
08-561 666 00

Öppettider
måndag–fredag
08:45–12:00
13:15–15:00

Postadress
Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

E-post
hogsta.domstolen@dom.se

Webbplats
www.hogstadomstolen.se

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

P.H. ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av Y.Z. i Högsta domstolen med, efter rättelse av avrundning, 13 875 kr. Av beloppet avser 11 100 kr arbete och 2 775 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för denna kostnad.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Y.Z. har yrkat att Högsta domstolen dömer honom till en icke frihetsberövande påföljd, eller under alla förhållanden mildrar påföljden.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. Y.Z. har enligt hovrättens dom gjort sig skyldig till två fall av koppleri. Gärningarna bestod i att han genom att upplåta en lägenhet främjat att personerna som hyrt lägenheten haft tillfälliga sexuella förbindelser mot ekonomisk ersättning. Upplåtelserna skedde under perioderna 6 mars – 31 maj 2019 och 5 februari – 11 maj 2020.

2. Tingsrätten och hovrätten har bedömt att straffvärdet för brottsligheten uppgår till sju månaders fängelse och har – med hänvisning till brottslighetens art – bestämt påföljden till fängelse i enlighet med straffvärdet.

Frågan i målet

3. Prejudikatfrågan gäller om koppleri ska särbehandlas vid påföljdsvalet på grund av brottslighetens art.

Dok.Id 328330

Brottslighetens art vid koppleri

4. Enligt 6 kap. 12 § första stycket brottsbalken döms den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person förmås att mot ersättning företa eller tåla sexuella handlingar, på det sätt som avses i 9 eller 11 §, för koppleri till fängelse i högst fyra år.[1]

5. Enligt 30 kap. 4 § brottsbalken ska rätten vid val av påföljd fästa särskilt avseende vid omständigheter som talar för en lindrigare påföljd än fängelse. För vuxna lagöverträdare innebär bestämmelsen att när straffvärdet understiger fängelse i ett år ska påföljden i princip alltid bestämmas till antingen villkorlig dom eller skyddstillsyn, om inte den tilltalades tidigare brottslighet eller brottslighetens art talar däremot.

6. Begreppet brottslighetens art infördes i lagstiftningen vid 1989 års påföljdsreform. Med begreppet avsågs då brott som främst av allmänpreventiva skäl normalt ledde till att ett kort fängelsestraff dömdes ut. Som exempel anfördes rattfylleri, vissa brott mot vapen- och jaktlagstiftningen, olovlig vistelse i riket samt vissa former av misshandel, våld mot tjänsteman och skattebrott. (Se prop. 1987/88:120 s. 100.)

7. Ytterligare ett antal brottstyper ska enligt rättspraxis anses utgöra så kallade artbrott. Det gäller bland annat mened, övergrepp i rättssak, narkotikabrott och flertalet sexualbrott.

8. Artbrotten avser alltså företeelser av skilda slag och det är knappast möjligt att på ett uttömmande sätt ange vilka kriterier som ligger till grund för att anse att en viss brottstyp ska anses utgöra ett artbrott. I samband med

---

[1] Vid tidpunkten för gärningarna hade 6 kap. 12 § första stycket brottsbalken följande lydelse (SFS 2018:601). Den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning, döms för koppleri till fängelse i högst fyra år.

Dok.Id 328330

att nya brottstyper tillkommer, eller ändring görs av en existerande brottstyp, anges inte sällan om avsikten är att denna ska särbehandlas i påföljdshänseende på grund av sin art. Utrymmet för att, utan stöd i förarbeten, genom praxis definiera ytterligare brottstyper som artbrott är begränsat (jfr ”De kinesiska kullagren” NJA 2014 s. 559 p. 31).

9. Brottslighetens art kan i olika grad tala för att bestämma påföljden till fängelse. För flera brottstyper, bland annat misshandel, betyder detta att brottslighetens art inte hindrar att döma till villkorlig dom eller skyddstillsyn – i förekommande fall i kombination med skyldighet att fullgöra samhällstjänst – om straffvärdet endast uppgår till någon eller några månaders fängelse. Är straffvärdet så högt att det motsvarar fängelse i sex månader eller mer krävs det däremot mycket starka skäl för att bestämma påföljden till annat än ett fängelsestraff.

10. När det gäller koppleri av normalgraden anges inte i förarbetena om avsikten är att brottstypen ska anses vara ett artbrott. Högsta domstolen har inte heller tidigare prövat den frågan. Av domar från hovrätter och tingsrätter framgår emellertid att koppleri av normalgraden i stor utsträckning behandlas som ett artbrott (se bl.a. RH 2013:18). Att så är fallet får också stöd i kriminalstatistiken (se SOU 2016:70 s. 348 samt Catharina Månsson m.fl., Studier rörande påföljdspraxis m.m., 2024, 8 uppl., s. 799 ff.). Även om det går att finna enstaka undantag, talar befintligt underlag klart för att koppleri enligt fast praxis är att betrakta som ett artbrott.

11. Vid bedömningen av hur koppleri bör behandlas vid påföljdsvalet uppkommer därmed inte frågan om det finns skäl att definiera ytterligare en brottstyp som ett artbrott. I stället blir frågan om det finns anledning att förändra en redan etablerad praxis. Några skäl som talar för detta har inte framkommit.

Dok.Id 328330

Påföljdsbestämningen i detta fall

12. Y.Z. har gjort sig skyldig till koppleri. Straffvärdet uppgår till fängelse i sju månader. Brottslighetens art i kombination med straffvärdet medför att påföljden ska bestämmas till fängelse. Det saknas skäl att sätta ned straffet på grund av handläggningstiden i domstolarna. Hovrättens domslut ska alltså fastställas.

_____

I avgörandet har deltagit justitieråden Stefan Johansson, Eric M. Runesson (referent, skiljaktig), Jonas Malmberg (skiljaktig), Anders Perklev och Katrin Hollunger Wågnert.
Föredragande har varit justitiesekreteraren Jakob Gustafsson.

Dok.Id 328330

SKILJAKTIG MENING

Justitieråden Eric M. Runesson, referent, och Jonas Malmberg är skiljaktiga beträffande frågan om påföljd och vill döma Y.Z. till skyddstillsyn. De anser att domskälen från och med punkten 6 ska ha följande lydelse.

6. Brottslighetens art infördes som ett skäl för fängelse genom 1989 års påföljdsreform. Uttrycket anknöt till då gällande praxis enligt vilken det för vissa brottstyper av allmänpreventiva skäl ansågs motiverat med fängelse, trots att de inte hade ett särskilt högt straffvärde (se prop. 1987/88: 120 s. 100). I samband med att nya brottstyper tillkommer, eller ändring görs av en existerande brottstyp, anges inte sällan om avsikten är att denna ska särbehandlas i påföljdshänseende på grund av sin art. I praxis från Högsta domstolen har också antagits att ytterligare ett antal brottstyper ska anses utgöra så kallade artbrott. (Se ”De kinesiska kullagren” NJA 2014 s. 559 p. 23–25.)

7. Av Högsta domstolens praxis framgår dock att det finns anledning till stor försiktighet med att utan uttryckligt stöd i lagförarbeten eller i äldre praxis bygga vidare på en särbehandling med hänvisning till art. Om en sådan särbehandling övervägs, ska beaktas om det finns ett särskilt behov av normbildning som den aktuella brottstypen kan föranleda. Behovet av normbildning kan ha sin grund exempelvis i att det typiskt sett rör sig om svårupptäckta brott eller att brottstypen innefattar en samhällsfara som inte reflekteras på annat sätt vid påföljdsbestämningen. (Se bl.a. ”De kinesiska kullagren” p. 31–32, NJA 2016 s. 540, ”Nio månaders förföljelse” NJA 2020 s. 216, ”Arbetet i restaurangen” NJA 2022 s. 23 och ”Närståendelånet” NJA 2024 s. 528, jfr ”Oaktsamhet och art” NJA 2021 s. 536.)

Dok.Id 328330

8. Kriminaliseringen av koppleri syftar till att med kraft bekämpa prostitution som företeelse. Detta för att minska dess skadliga inverkan på samhället och de prostituerade (jfr prop. 1983/84:105 s. 38). Men det finns inte, vare sig i de förarbeten som låg till grund för 1984 års översyn av koppleribrottet eller i senare förarbeten om höjt straff för grovt koppleri, några uttalanden om att koppleri är brottslighet av sådan art att det finns anledning till särbehandling vid påföljdsvalet. Förarbetena ger sammantaget närmast vid handen att redan kriminaliseringen och straffskalan får antas ha en adekvat normbildande effekt utan att en särbehandling i påföljds-hänseende är motiverad. Det kan också beaktas att lagstiftaren inte funnit skäl för ett uttalande om att köp av sexuella tjänster borde ses som ett artbrott, trots att en kriminalisering bedömts vara ett viktigt instrument för att motverka prostitution (jfr prop. 2021/22:231 s. 62 f).

9. Högsta domstolen har varken i tiden före 1989 års påföljdsreform eller senare tagit ställning till om det av allmänpreventiva skäl finns anledning att döma till kortare fängelsestraff för koppleri (jfr NJA 1976 s. 202 där fängelse ett år dömdes ut). Koppleri har emellertid i ganska stor utsträckning betraktats som ett artbrott i tings- och hovrättspraxis (jfr SOU 2016:70 s. 351). Denna praxis är emellertid inte entydig och en särbehandling av koppleribrottet är svårförenlig med den försiktighet som enligt Högsta domstolens praxis ska iakttas.

10. Det finns heller inte tillräckliga skäl för en sådan särbehandling på grund av att brottet till sin typ kan anses vara svårt att upptäcka och det har inte framkommit något som tyder på att koppleri har märkbart ökat i förekomst eller att brottet typiskt sett antagit mer elakartade former att det kan sägas att en icke frihetsberövande påföljd inte kan verka tillräckligt avskräckande eller normbildande (jfr SOU 2012:34 s. 710).

Dok.Id 328330

11. Det nu sagda leder till slutsatsen att brottslighetens art normalt inte bör tillmätas betydelse när det gäller att bestämma påföljd för koppleri.

Påföljdsbestämningen i detta fall

12. Y.Z. har gjort sig skyldig till koppleri. Straffvärdet uppgår till fängelse i sju månader. Det saknas skäl att sätta ned straffet på grund av handläggningstiden i domstolarna. Med hänsyn till straffvärdet och då varken brottslighetens art eller Y.Z.s tidigare brottslighet talar för fängelse bör han dömas till en icke frihetsberövande påföljd.

13. Med hänvisning till Kriminalvårdens yttrande i hovrätten finns det anledning att anta att en skyddstillsyn kan bidra till att Y.Z. avhåller sig från fortsatt brottslighet. Påföljden ska därför bestämmas till skyddstillsyn.

Överröstade i denna fråga är vi i övrigt ense med majoriten.

_____

Dok.Id 328330